

GERMANIC O ROMANIC?

Un altre cop (*Mél. M. Roques IV, 27-52*) vaig mostrar com una negació sistemàtica de l'origen germànic de mots específicament catalans podia apartar-nos en certs casos de la veritat. No obstant crec que una bona dosi d'escepticisme, amb els mots l'origen germànic dels quals no sigui molt versemblant, és saludable. Especialment crec que Spitzer, que en això segueix els viaranys fressats pel seu mestre Schuchardt, té molta raó de reclamar més respecte per als drets del «parentiu elemental», de la creació paral·lela i independent de paraules onomatopèiques i expressives molt semblants en romanç i en germànic. Solament quan pugui demostrar-se que un mot d'aquesta mena no ha vingut a tenir un fonema onomatopèic sinó gràcies a l'evolució fonètica peculiar a una de les dues famílies lingüístiques, i estranya a l'altra, i no obstant apareix en aquesta amb el mateix fonema, hi haurà una forta presumpció favorable al manlleu germànic en la nostra llengua. I no obstant, àdhuc llavors, els fets, rebels, poden desmentir-la. Ací en tenim un exemple ben clar.

Xericar és un mot molt viu a Girona i comarques del Nordest, en el sentit de llançar ais i queixes agudes de dolor; un *xeric* és cada una de les exclamacions doloroses. *Pobret, s'ha passat tota la nit xericant; veuràs com et faig xericar* (diu un noi a la seva víctima); *des de l'altra banda del carrer se sentien els xerics*; frases com aquestes em

són ben conegudes per la meua família materna i n'he sentides de semblants a molta gent d'aquella terra, encara que el mot no figura en els diccionaris. Solament Fabra porta *xericar* intr. 'cridar, els ocells petits', *xerics* m. pl. 'crit dels ocells petits', i Vogel només dóna un *xeric* «Gezirp», equivalent: crec que tots dos ho han tret de Víctor Català, que és empordanesa, i que en efecte usa *xeric* en aquest sentit especial en *Solitud* (capítol «Vida Enrera»). És gran la semblança amb l'angl. *shriek* (pron. *šrīk*) «a shrill, piercing or wild cry expressive of terror or pain» i el verb *to shriek* «to utter a loud sharp shrill cry (of a human being in terror or pain; of the characteristic cry of certain animals)» (*Shorter Oxford Dict.*), documentat des del segle XIII (Skeat). Si un mot així hagués passat al català no hi ha dubte que la nostra llengua n'hauria hagut de fer *xeric*, *xericar*. El mot anglès té una parentela abundant en totes les llengües escandinaves (isl. *skrikja*, etc.), en frisó i en baix alemany, i s'enllaça de més lluny amb el gr. *κρίξις* i amb l'eslovàc *krikŭ* 'crit'; però la *sh-* característica solament pogué produir-se en germànic i en la baixa Edat Mitjana, per una evolució típica de les llengües teutòniques occidentals. Sigui com vulgui és inconcebible que un mot així hagi passat de l'anglès directament a una comarca catalana, i tampoc no es veu cap via indirecta¹. Com a màxim es podria pen-

¹ Conec un cas molt probable d'anglicisme popular en català, però és molt diferent: *sorge* 'soldat sense graduació', 'militar (despectiu=fr. *soudard*)', *mal sorge* 'murri, mal subjecte' (en el mateix sentit també es diu *un mal soldat*), que no és mot d'argot ni dialectal de Cerdanya, sinó pertanyent al llenguatge familiar de pertot, com qualsevol català pot testificar-ho, encara que Givanel (*BDC* VII, 60) i Volart (ib. II, 57) el registrin com a tal, respectivament. Però es comprèn molt bé que tal manlleu a l'angl. *soldier* es va poder produir en qualsevol de les guerres en què tropes angleses estigueren en contacte amb catalans, potser la de Successió o més aviat les napoleòniques; d'altra banda el mot existeix així mateix en castellà familiar, *sorche*, i en portuguès popular, *sorge*; vegeu Wagner, *Argot Barcelonais*, que vol derivar-lo del gitano *sorchi* o *soschi* «ánimo, valor» i també «valiente», a tort segurament si jutgem pel significat, per l'accent i per la forma de la consonant palatal, que és sonora en portuguès i en català, com en l'original anglès, i sorda en castellà per tal com no hi ha res semblant a la *ǵ*

sar que el mot vingué d'un congènere dialectal alemany de l'anglès *shriek*, a través dels dialectes francesos i occitans, però llavors hauríem de trobar-lo en parlars de França, que no s'hi troba; d'altra banda en parlars d'Alemanya només tinc notícia del b. alem. mitjà *schrícht* o *schríchte* 'crit demanant ajuda' (*schrícken* significava 'aplau-dir, picar de mans') i el vestfalià *schrík* 'guatlla maresa' (pel seu crit agut: Woeste), que resten molt lluny en tots sentits. La semblança és, doncs, casual, i el mot català és una creació onomato-peica autòctona.

Els casos següents no em semblen menys segurs. Però valdrà la pena que expliqui en què fundo la conclusió negativa, perquè sovint les aparences són molt suggestives i val la pena d'evitar marrades als futurs recercadors. Un gòtic **b r e u t a n* 'rompre, trencar' pogué molt ben existir, vist l'ags. *brêotan* i l'escand. ant. *brjôta*, així com l'a. alem. mitjà *briezen*, de sentit diferent; i de la correspondència sueva d'aquell mot gòtic, o sigui de **b r i u t a n*, ve el port. i lleonès *britar* 'trencar' (Gamillscheg, *R. G.*, I, p. 384); els adjectius en *-uls*, derivats de radicals verbals, amb la idea de propensió a realitzar l'acció del verb, són freqüents en gòtic², i com que gòt. *eu* sovint dóna *e* en romànic, tindríem una explicació del cat. *brètol*, 'malvat, home sense escrúpols', tant més temptadora quant de fet l'anglès té un adjectiu així en el seu *brittle* 'trencadís, fràgil', angl. mitjà *britul*, val a dir que derivat del significat intransitiu 'trencar-se' (i no 'trencar'), però també des de 'fràgil' podríem arribar a 'moralment dolent'. Tanmateix això seria, per excel·lència, un cas d'etimologia construïda arbitràriament. Ja la història del mot anglès ens posa en guàrdia. Chaucer usa encara *brotel*=ags. **brytel*; el mot té vocalisme de grau zero i per tant en gòtic seria **brutuls*. El mot català sembla ésser recent, Aguiló i Alcover no el documen-

anglesa en aquest idioma. La *r* s'explicarà com una reproducció imperfecta de la *l* anglesa, que és velar com la catalana, però de timbre diferent, o bé per desplaçament de la *-r* final en la pronúncia *sóger*, ja antiga segons Skeat.

² Kluge, *Die Elemente des Gotischen*, § 116.

ten abans del segle XIX, i solament s'usa en el Principat, amb gran extensió per cert (cat. occ. *brétol* a les Borges: *BDLC* VI, 40). No crec que Spitzer estigués ben inspirat (*Lexik. a. d. Kat.*, 93; *ZRPh*, XLII, 5) en mirar-lo com una variant de *Bertoldo* (cat. ant. *Britolt*, *Dicc. Alcover*), ço que no explica l'accentuació, però potser sí quan abans va indicar breument (*NMitt.* 1913, 160) que calia afegir-lo a l'article *brittus* 'bretó' del *REW*, cf. it. ant. (SS. XIII-XIV) *bretto* «tenace, sordido; sciocco; bisognoso, meschino, miserabile» (*ARom.* XX, 209), modenès ant. *breto* «misero» (Bertoni, *BhZRPh*, XX, 85), brianz. *sbrètt*, milan. *sbritt* «misero», oc. ant. *bret* «dumm, töricht» (en *Flamenca* i en un altre text). Segurament, més que d'un diminutiu **br̥itt̥l̥us*, es tractarà d'un manlleu a l'italià amb la coneguda substitució de -o per -ol.

Tampoc no crec que el mall. *bràvol* 'trencadís' (*BDLC* VII, 55, 186; XI, 257; no *brévol*, com imprimeix Moll en el diccionari), men. *brévol* 'tendre, mengívol, fràgil' (Ruiz i Pablo, *Novel·letes Menorq.*, p. 14), Baix Urgell *brévol* (Arqués, *BDLC* VI, 40), Barravés *bréulo* (*BDC* VI, 36), suposant que vinguin d'un antic **br̥èvol*, amb el canvi fonètic *g > v*, fàcil davant *o* (*br̥agulare > bruvolar* en R. Llull), autoritzin a postular un gòtic **br̥ikuls*, derivat de *br̥ikana* 'trencar' (cf. angl. mitjà i angl. mod. antiquat i dialectal *brickle* «liable to break, brittle»); almenys em sentiré escèptic mentre el mot no es trobi en català antic i m'inclinaré amb Spitzer (*Lexik. a. d. Kat.*, p. 16) a considerar-lo variant de *frévol*, si bé no crec en un procés fonètic (*ablamar* i *aflamar* deuen ésser dos mots diferents) sinó en la influència d'algun altre mot, potser *brusc*, que a la Vall d'Aran i al Cantal significa 'trencadís', cf. prov. alpí *brasc*, llengd. *brasque* «cassant, fragile; rabotteux, brusque» (Chabrand, Arnaud-Morin, Sauvages), Tarn *brouzesc* «cassant, fragile (bois); rude, sec (personne)» (Couzinié).

El català *tany* planteja un problema de llargues ramificacions. Amb Fabra es pot definir «tronc novell que lleva una planta, brot que surt a la soca d'un arbre», accepció molt difosa per Catalunya (cf. Matons, *BDC* X, 127; *Costumari Català* I, Gloss.); a Sant

Pol (Maresme) i a Osor (Selva) he recollit el significat 'plançó, branca (de llorer, avellaner, etc.), que neix de terra i que hom arrenca amb arrels i tot per transplantar-la'; a Àreu (Pallars) em van donar *tany*s com a sinònim de 'les branques (d'un arbre), en general', en la qual cosa pot haver hi alguna imprecisió; a Pena-roja (Baix Aragó) és 'cada una de les estelles en què es parteix un tronc amb la destal' (BDC IX, 72). Ja està documentat, rimant amb *estany*, i amb un significat de 'branca' difícil de precisar més exactament, en les obres dels Marchs, cap a 1400 (ed. de Castelló de la Plana, p. 80), i també cent anys més tard, a Igualada (BDC XIX, 43). No és fàcil de renunciar a la idea de derivar aquest mot del gòt. *t a i n s*, que en el text d'Úlfilas surt quatre vegades, aplicat sempre a un sarment de vinya, traduint el gr. *κλήμα* 'sarment, brot', però com que va acompanyat en tots els casos del nom del cep o bé formant-hi un compost (*waina-tains*), s'ha de creure que significava 'branca, brot' en general, com els seus congèneres germànics: ags. *tân* «small shoot or branch of tree or plant» (avui solament conservat en *mistle-toe*), isl. *teinn*, neerl. *teen* íd., a. alem. ant. *zein* 'bastó, vara, canya', finès *taina* 'planta' (manlleu al germànic); el danès *ten* avui és 'fus' però havia significat precisament 'brot que surt de la soca' («wurzelschössling»), accepció conservada fins avui pel landsmaal noruec («junger schössling») i ja existent en escandinau antic (Falk-Torp). Recordaré que la transposició *t a i n u* > *t a n i u* és un fenomen corrent en els germanismes italians (*laido* > *ladió*, *braida* > *bradia*: Gamillscheg, *R. G.* II, 135; *haifsts* > *aschio*, *astio*: *RFÉ* XIX, 251), i que es dóna en mots d'origens diversos: el cèlt. *v r o i c o* -, que donà el cat. *bruc*, gascó *bròc* (amb reduccions diverses del diftong), en el centre d'Espanya passà a **v r ö c i u o* **v e r o c i u*, d'on el cast. *brezo* (< **bruezo*), nav. *beruezo*, alav. *berozo*, cast. ant. *verezo* (Baráibar); *l e u c a* > **l e c u a* > *llegua*; mots que entraren amb diftong en un moment en què el romànic no tenia diftongs i tendia a eliminar-los.

I no obstant cal renunciar a aquesta etimologia. Tinguem en compte la parentela aragonesa i occitana de *tany*: alt arag. *tano* 'bran-

ca gruixuda, un cop tallada de l'arbre' (a Plan i Gistain: BDC XXIV, 181), murc. i andal. orient. *tana* «cayada, garrote» (G. Soriano, A. Venceslada), arag. *tano* «nudo en la madera» (Peralta, Borao). Aquesta darrera acepció, que també és viva en el Ribagorça, a Fonç (Dicc. de Dialectes de l' I. E. C.), d'on la secundària de 'grill de les patates' a la mateixa localitat (*An. de l'Ofic. Rom. de la Bibl. Balmes* II, 262), arriba fins al català del Pallars: Poble de Segur *tany* «grop» (Rocafort, *Buill. del C. Excurs. de Catal.* IX, 70); i reapareix en parlars occitans molt allunyats, en el Forez i a l'Alvèrnia: *tan* «noeud du bois», *tan chani* «furoncle douloureux» (Gras, Michalias). Però la separació geogràfica està salvada per nombrosos intermedis: llengd. *tano* (Azaïs), roerg. *tono* (< *tana*) «tige sans feuilles ni rameaux», *tonà* «monter en graine» (Vayssier), Tarn *tanèl* «trognon, milieu d'une légume» (Couzinié, s. v. *trous*), Clermont-l'Hérault *tanot* «moignõn» (Pastre), Arieja, Tarn, Aveyron, Bearn, Landes *tanoc* (*tonoc*) «chicot, tronc d'arbuste», «tige de maïs», «épi de maïs» (Rohifs, *RLiR* VII, 156; Couzinié; Vayssier; Palay; Millardet, *Atlas*, número 165), Arieja, Aveyron, Bearn *tanoco*, *-oque* «morceau de bois», «tige de maïs» (id.), dels quals ha d'ésser manllevat el cat. popular *tanõca* m. 'babau' (cf. Couzinié: *tanoc* «nigaud, imbécile»). Si recordem que la palatalització de -n n- no és constant en aragonés, com ho proven els representants de c a n n a (*canilla* i *socanillato*, *RFH*, V, 7; *canabla*, *RLiR* XI, 19; *canete*, ib. 180), ens resultarà evident que l'oposició entre la *ny* del cat. *tany* i la *n* de l'arag. i oc. *tano* postula un ètimon amb *nn* i no amb *nñ*, i haurem de renunciar, per més que ens dolgui, a l'ètimon gòtic.

De més a més la idea de 'grop en la fusta' i les diverses acepcions occitanes ens aparten bastant del significat germànic, mentre que tant elles com la forma *tanoca* ens condueixen cap a una nova extensió geogràfica i semàntica: a Bétaille (Quercy) «lorsqu' elle s'écale, la coque verte (de la noix) se nomme *ton* (< *tan*), considérée dans son ensemble *tonoco*; séparer la noix de sa coque verte se dit *destona*» (*Mél. Chabaneau*, 908), Perigord *tanoto*, *tanouti* «écale, brou, coque» (Daniel). ¿Qui separarà *tonoco*, *tanoto* 'clofolla verda

de la nou' del gascò i llegend. *tanoc*, *tanoco* 'panotxa', 'bocí de fusta', Hérault *tanot*? I no obstant és evident que aquest mot, que pot significar 'branca gruixuda', 'grop en la fusta', 'panotxa' i 'clofolla', s'acosta extraordinàriament a la idea de 'escorça', i que no podem separar el quercinol *ton* (< *tan*) del girondí *tan* «écorce de chêne» (*Soc. des Arch. de la Gironde* III, 213) ni, per tant, d'oc. ant. i fr. *tan* 'escorça de roure usada per a adobar pells'. Fixem-nos que aquest mot, d'origen fins ara misteriós, tenia n n originària, com ho proven l'andalús *taño* 'corteza o cáscara de la encina' (Alcalá Venceslada) i un examen crític de les formes occitana i francesa. En francès *t a n u hauria donat *tain i no *tan*. En bearnès antic i modern (vegeu molts exemples en Levy i Lespy) hauríem de tenir *taa, quan el que tenim sempre és *tan* (notem el contrast entre els dos substantius de la frase *lo molii deu tan*, citada per Levy en penúltim lloc); el mot no perd la ·n en cap dels parlars d'Oc (Mistral) i en la llengua antiga rimava amb els mots de n fixa, que en cap cas no pot venir d'una n intervocàlica; el *Donatz Proensals* col·loca *tans* «cortex arborum ad corea paranda» en rima amb mots com *afans*, *engans*, *demans* 'prec', mentre que els mots en n mòbil terminen en -as «estreit», en aquest recull (*mas m a n u s* etc). Per totes bandes, doncs, arribem a una base *t a n n u³ amb el significat un

³ No és probable que tingui res a veure amb el grecollatí *thannum* 'arbust', que Columel·la usa en la forma *thannum* (la ny catalana no pot respondre a m n); de tota manera caldrà no perdre de vista que *tany* s'aplica especialment a plançons d'avellaner i d'arbusts semblants.—Sé molt bé que Gamillscheg, *EWFS*, es proposà de provar que el fr. *taner* prové d'una base amb ·n· senzilla, que ell necessitava per al seu ètimon gal *t a n 'prim, fi'; i amb tot i que Meyer-Lübke va demostrar que aquesta base és impossible des del punt de vista cèltic, admeté la premissa fonètica d'aquell fins al punt de canviar el *t a n n u s de la seva primera edició en el *t a n a r e «gerben» de la tercera (igualmente en Bloch-Wartburg). Però la tesi de la ·n· no es basa més que en la hipòtesi d'un radical alternant *taine-taner* que en realitat no va existir mai en francès antic. Gamillscheg reconeix que l'única cosa que es troba és una vacil·lació entre les formes arrizotòniques *tainer* i *taner*, la primera de les quals seria estesa per analogia, men-

poc ampli, però no inconcebiblement, de 'brot', 'grop', 'rugositat', 'escorça' ⁴.

Per acabar els mots que em semblen decididament d'origen no germànic, parlaré de *gallorsa*, un terme verament curiós i poc conegut. En el *Capbreu de la Vall de Ribes*, de cap a l'any 1283, entre els drets que cobra el senyor, consta:

«Item pren en G. de Ribes, de tot lo bestiar estrany de *galorzes*

tre que en sentit contrari *tan* (l'única forma existent en el substantiu) seria anàlogic de *taner*: estranya analogia que s'entesta a invertir els resultats regulars i que fa aparèixer les formes anàlogiques centenars d'anys abans que les primitives! Perquè el més antic testimoni de tot el grup de mots—el substantiu *tan* en Rutebeuf—ja presentaria la fonètica subvertida. Els exemples de *taner* en Godefroy són els més antics (*Renart, Chevalier au Cygne*), mentre que els textos de *layner* són tan tardans com Marot, Villon, Froissart o un document de 1497. Encara més: la gran majoria de les formes amb *ai*, tant en el diccionari com en el complement, s'apliquen a l'accepció «fatiguer, lasser, ennuyer, tourmenter»—Gamillscheg diu «schlagen, prügeln», que no es el mateix, però no ho veig pas documentat—, mentre que entre els 21 exemples del significat propi 'adobar pells' (o «drap de couleur de tan»), només 4 tenen *e* (sempre àtona). En realitat sembla tractar-se de dos mots diferents, que sols esporàdicament van confondre llurs formes (d'ací la *e* del cast. *tenería*, cat. ant. *tenat* 'morat': *Spill*, vv. 4768 i 10503) el fr. ant. (*a*)*lainer* «reizen, kränken» és manllevat a oc. ant. (*a*)*lainar* «verzögern, beunruhigen», gòt. **t a h e i n s*, segons *REW* 8529a. Quant a la forma *tanare* de les Glosses d'Erfurt, no és qüestió de donar tant de valor a un testimoni isolat i escassament antic, en un punt tan delicat com el de geminades i simples, que els escribes no aprengueren a distingir fins en època molt moderna. En total, l'origen de *tan* i *taner* ideat per Gamillscheg és impossible, i el veritable resta a trobar, però en tot cas hem de tornar al tipus *t a n n -*, documentat per l'anglo-saxó *tannian*, d'origen gal·lo·llatí, admès per Jud (cf. gal *t a n n o s* 'roure', *DCEC, teneria*).

⁴ La qüestió es complica si tenim en compte el tipus veí oc. ant. *tanc* «parvum lignum acutum» (*Donatz*), «Baumstumpf», «partie du tronc d'un arbre qui est dans le sol» (Levy), Tarn, Aveyron, Bearn *tanc* «chicot d'arbre coupé qui sort de terre», St-Genis-les-Ollières (prop Lió) *tancot* «morceau de bois» (*Rom.* XX, 318). Tarn *tanco* «pieu planté pour arrêter», (Couzinié), deu venir de *tancà* «arrêter» i s'ha de tenir a part. Però el significat i l'àrea de *tan*, *tano*, *tanoc* i la de *tanc* són tan perfectament semblants que sembla increïble una separació etimològica. Serà un derivat molt antic (en *-īcus?*), o una variant pre-romana? O bé hi ha tanmateix una obra de l'atzar?

qui ve en la paroquia de Pardines..., e de cascuna bestia leytera, una maala» [= *malla* 'moneda']

publ. per Alart, *RLR* IV (1873), 59^b.

L'editor explica «le bestiar de *galorça* désigne encore aujourd'hui, dans les montagnes de Cerdagne et de Conflent, le gros bétail ou les boeufs»⁶. Si aquesta definició no prové d'un malentès i té existència real⁷, en tot cas no correspon al sentit del mot en el Capbreu ni al que té en altres fonts. Segons Aguiló avui *gallorça* continua usant-se a la mateixa vall de Ribes per designar el «ramat foraster que entra a pasturar o afemar les terres a l'estiu» i *gallorça* és el «pastor que mena bestiar, encomanat de pasturar en terres d'altri»; de l'examen del text resulta que ja volia dir el mateix en el segle XIII⁸. A Camprodon, afegeix Aguiló, s'entén per

⁵ A la p. 53 el mateix mot apareix escrit diferentment en un altre passatge del mateix text: «si ve bestiar estrany de *galarzes*, per cascuna bestia bassiuu, una maala». Crec que aquesta *a* és una mera errada, perquè en la nota, que Alart posa precisament a aquest passatge, escriu *galorça* amb *o* sense fer cap observació sobre la divergència.

⁶ D'ací tragué Mistral la notícia idèntica que figura en el seu *Tresor*. La comparació etimològica que fa amb el bearn. *galiborço* «fondrière» no ofereix versemblança semàntica. Aquest mot, amb la seva *-b-* aspirada, degué tenir una *-f-* etimològica, i vistes les variants *galiboûrc*, *galibougue*, *ganiborce* «ravin, passage dangereux», que Palay registra entre altres, em sembla que ve de **quadri-furcium* i **quadrifurcum* (> fr. *carrefour*, oc. ant. *caireforc*, *carreforc*), cf. ll. *trifurcium* i *trifurcus*. Hi hauria dues dissimilacions diferents, i per al significat s'ha de tenir en compte que els entreforts de barrancs solen ésser els indrets més amples i profunds d'aquests.

⁷ Ho podria fer creure el gascó «*galôrso* f. personne grande, forte et mal bâtie» (País de Baretja: Palay), que suggereix la comparació amb una vaca. Però tenint en compte que, segons el mateix lexicògraf, a la Vall d'Aspa la mateixa cosa es diu *galôrbe*, temo que hi hagi una semblança casual.

⁸ El text escriu *z* amb el valor de *ç* (*ayzo*, *zo*, *Sanz*, *terz*, *terza*, 'Mazana') i l amb valor de *ll* < *ll* llatina (*galines*, *ola*, *cestela*, *val* 'vall', *noel* 'novell', *el* 'ell', *pol* 'gall'), com és corrent en aquest segle, de manera que la grafia *galorza* correspon a la mateixa pronúncia actual. En canvi es nota que quan la *ll* moderna prové de *lj* o *cl*, el Capbreu escriu *yl* o *y* (*pareyl*, *Mayol* i d'altres, al costat, però, de

dret de gallorça, el «dret de pasturar les ovelles a les terres comunals», «dret d'ésser propietari de totes les herbes d'un tros determinat de terra però no d'aquesta», *gallorcer* és «el qui té dret de gallorça», i Marian Vayreda, que reflecteix la parla d'Olot, en una novel·la apareguda després de la mort d'Aguiló però molt abans de publicar-se el seu diccionari, ens n'aporta una interessant confirmació:

Hi ha aquí l'empriu de Serra Calma, que usufructua el poble des de temps immemorial. Cada veí pot portar-hi el bestiar que a l'hivern manté en son terme. La *gallorsa* és repartida a prorrata entre tots els veïns, que se l'arrenden o l'aprofiten a son gust. Sembla, doncs, que la família Serra-Bruna posseeix, del temps del rei Martí, una cèdula que li concedeix amb exclusivitat el dret de *gallorsa* sobre tal empriu, però qual dret resulta de fet abandonat, ja que no hi ha memòria de què l'hagin lucrats mai.

Sang Nova I, 44.

Cada veí no podrà tirar a l'empriu més cabal ['bestiar'] del que a l'hivern pot mantenir en son terme. Les *gallorses*, contractades a bon preu, donaran un bon rendiment...

Sang Nova II, 109.

L'estil, que fa olor d'advocat comarcal (*qual dret, lucrar*), ens revela un vell terme del dret pastoral muntanyenc. Però reprenguem l'Aguiló: al mateix Camprodon, *gallossa* és «bagatge de mantes i utensilis dels pastors que van cap a muntanya» i *gallossà* «el qui mena la gallossa». Tenim, doncs, que en lloc de *bestiar de gallorsa*, designant una mena de bestiar, com en el Capbreu, vingué a dir-se *gallorsa* per designar el ramat d'aquesta mena, i després el bagatge dels pastors d'aqueix ramat. Anem encara més lluny amb el signi-

pala 'palla' i *maala*); com que a Ripoll, Camprodon, Olot i Vic la *ll* d'aquests orígens (però no la provinent de *ll* llatina) avui es pronuncia sempre *y* (*parei, fuia*), i no obstant *gallorsa* es registra amb *ll* a totes aquestes comarques, hem de concloure que l'ètimon tenia -ll-.

ficat de Vic i Sant Joan de les Abadesses, «remor d'una colla d'hommes que passen lluny de nit; petjades, remor de gent que passa i no es veu; algazara, bulla, diversión»: és la comparació amb el traüt del ramat que passa. Acabaré d'establir l'estat civil del mot indicant que a Adraén, poca distància al S. E. de la Seu d'Urgell, he recollit el nom de lloc *Font de la Gallòrsa*, enmig de grans pasturatges, prop dels cims de la Serra de Cadí.

Puix que es tracta d'un terme del dret consuetudinari medieval i que el mot comença amb *ga-*, un pensa naturalment en un origen gòtic. A la Vall d'Aran i a Cerdanya *gasalla* és un contracte en virtut del qual el propietari d'una vaca la presta a una altra persona, que la usufructua a canvi del pagament d'un dret, i *gasallà(n)* és el nom d'aquesta persona: evidentment aquell és el femení gòtic **g a s a l j a* (acusatiu **gasalja*) 'companyia'⁹ i aquest és el masculí **g a s a l j a* (acusatiu **gasaljan*) 'company', llatinitzat en **g a s a l i a n e m*. Això recorda la nostra parella *gallòrsa-gallòrsà*. Però el que trobo en gòtic per a aquesta no és gaire satisfactori. El gòtic *galausjan* significa 'deslliurar' i també 'cobrar (diners)', en Lluc XIX,23, on tradueix el gr. *πράττειν*, ll. *exigere*; d'ací podria venir un neutre **g a l a u s* 'cobrança (del dret de pasturatge)' i després 'aquest dret mateix'. Ens podríem explicar el canvi de gènere; el pas de *l* a *ll*, per influència d'algun altre mot; la *ss* sorda, suposant que sigui un mot d'introducció tardana; passàriem per alt la *z* (=ç) antiga, que més aviat indica *tî*; i àdhuc, per sortir del mal pas que ens crea la *r*, podríem citar casos més o menys obscurs, com el cast. ant. *gamurza* 'gamussa' *c a m ò c e m*, i els exemples toponímics que vaig invocar en BDC XXIII, 307 n. 1,

⁹ Així Gamillscheg. Però com que el femení abstracte hauria de derivar del masculí **gasalja* 'company', únic documentat en altres llengües germàniques, i derivat de **sals* 'sala, casa', i els femenins abstractes en *-a*, com *sunja*, són rars i sols deriven de primitius, ¿no seria millor d'admetre un neutre **gasali* 'companyia' (com *reiki* 'riquesa') i partir, per al romànic, del neutre plural **gasalja* o del genitiu i datiu singulars *gasaljis*, *gasalja*?

a propòsit d'*orxegar* * o s c i c a r e. Cada una d'aquestes dificultats per si sola no seria suficient per a descartar l'etimologia, però totes juntes li donen una tal inversemb'ança que val més cercar per un altre costat ¹⁰.

La bona via me l'ha assenyalada l'onomàstica: *Gallarza* és un cognom usual a Aragó, *Galarza* és el nom de dos pobles del País Basc, *Gallués* és a Navarra i *Gallur* és una població important i antiga vora l'Ebre, més amunt de Saragossa¹¹. Tot això ens assenyala cap als Pirineus ponentins, i de fet jo no vacil·laria a identificar el nom del darrer d'aquests pobles amb el basc guipuscoà *gaillur(ra)* «el caballete del tejado» (registrat per Navarro Tomás, *HMP* III, 648, a Guipúscoa, per Azkue com a general a Biscaia), tant més que un nom de persona ibèric *Galduriaunin*, de forta fesomia basca, ja es troba en una inscripció antiga d'Andalusia (*HMP* III, 492), i el mot basc, a Biscaia i Guipúscoa, té les variants *galdorr*, *gallorr*, *galyurr*, *gaildurr* amb el significat general de «cúspide, cima, cumbre» (Manterola), i el verb *gallortu*, *gallortzen*, és «sobresalir, asomar en una cima o cumbre»¹².

¹⁰ Un terme pastoral alt-italià *galiseгна*, *galexegnia* «risarcimento pei danni che il bestiame reca, di notte, nel terreno altrui», per al qual s'havia pensat en un longob. *g a l a u s i n g , no té res a veure amb el nostre mot, ni tampoc, com s'ha vist després, amb el germànic, puix que és g a l l i c i n i u m «pascolo prima del canto del gallo» (Serra, *Dacorom.* V, 447; Jud, *VRom.* IV, 187).

¹¹ El cognom *Gallur* a Mallorca, en el segle XVII (Aguiló), deu venir d'un dels escassos aragonesos que contribuïren a la reconquesta de l'Illa.

¹² Aizkibel dóna *galiurr* «cima; tope (la parte superior), ápice, la cumbre, lo alto» i també «caballete de tejado; chapitel de torre; pináculo de templo o edificio». Azkue *gaiñur* «espinazo de las bestias» en pobles de Biscaia, «prominente, supremo» allí a Guipúscoa. guip. *gaidor* «tallo superior del maíz», guip. *gaildur* «caballete de tejado», guip. *gaiñor* «flor de maíz; prominente, supremo», alt nav. *gaiñurru* id. i «cresta de gallos», *gaiñurtu* 'sobresalir, envalentonarse' en una localitat guipuscoana, guip. *galdor* «tallo de la flor de maíz», «cresta», alt. nav. *galdur* «caballete de tejado», alt nav. i guip. *galdurru* «tallo de la flor de maíz; cumbre de monte». A Sule el mot no s'usa, almenys no figura en Larrasquet; i es comprèn, perquè allí s'empra un altre terme, amb el mateix doble significat: *bizkar*, *bizka-*

Ara bé els gerundis com *gallortzen*, com és sabut, tenen sempre al seu costat un substantiu verbal, en el nostre cas *gallortze*, amb article *gallortzea*, que indica l'acte de fer el que significa el verb corresponent: al costat de *eror* 'caure', *erortzen* 'caient', hi ha *erortzea* «el caer de la hoja»; *hartzea* «das Nehmen» correspon a *hartu* 'agafar'; *partitzea* «das Teilen», a *partitu* 'partir'; *begiratzea* «das Bewachen» a *begiratu*, etc. (Schuchardt, *Primitiae Linguae Vasconum*, p. 18). Doncs, *gallortzea* és l'acte d'anar pels cims, pels alts de les muntanyes', ço que bé podia aplicar-se al bestiar de gallorsa. El testimoni de Vayreda, el del nom de lloc de Cadí, i les definicions de Camprodon i Ribes donades per Aguiló i que he reportat íntegrament («pastors que van a muntanya», «ramat que ve a l'estiu») són categòrics: la *gallorsa* es practica als estius, quan el ramat foraster, transhumant, es trasllada als emprius o pasturatges comunals de l'alta muntanya a la recerca de l'herba tendra, que ja no es troba a les terres baixes; per això només hi ha *gallorsa* en els Pirineus, i el mot només s'ha conservat en el Nord de Catalunya.

Però crec que és preferible de fer una lleu modificació al prototipus suposat. El mateix Schuchardt, amb la seva gran autoritat, ens explica que la terminació *-tze* ve de *-tie*, car en certes categories de verbs (en altres condicions fonètiques), el sufix afecta avui la forma *-te*¹³; d'altra banda, afegeix, també serveix per a formar abstractes, sovint col·lectius, derivats de substantius: *gende-tze* «Volkmenge», *diszipula-tze* «Schar von Schülern», *izurri-te* «Pestilenz». Crec, doncs, que podem admetre un ètimon pirinenc pre-romà **gallortiea* romanitzat en **gallörtĭa* 'els alts (de les

rrüne «crête de colline», *bixkar* «petite colline», i d'altra banda *bizkéida* «faitage de toit», que també ha donat descendència romànica, en el bearn. *bisquère* «faitage de toit», *biscà* id., landès *biscarrà* «tondre les brebis» (de l'accepció basca de *bizkar* «dos», 'esquena'), vegeu el llibre de Rohlf, i el nom de lloc català *Biscarri*, immediat al *Galleuda* de què parlaré més avall.

¹³ A Sule davant l'article tenim *-tzia* en lloc de *-tzea* (*abiatzia* «le départ», Larraquet, p. 38).

muntanyes)', col·lectiu de *gallor(r)* 'cim', que ens explica perfectament *pastures de gallorsa, bestiar de gallorsa*¹⁴.

L'àrea geogràfica del nostre mot, des de la Seu d'Urgell fins a Olot i Conflent, és ben conforme a un origen ibero-basc, i el vocabulari pastoril en què apareix no ho és menys (*xerri-chirle, modorro*, etc.). La toponímia prova irrefutablement que parlars de tipus basc existiren, ja no solament a Aran, Ribagorça i Pallars, on formiguegen els noms de lloc d'aquest origen, sinó fins a Cerdanya i àdhuc més a l'Est¹⁵. A Cerdanya el sufix *-erri* és viu i forma derivats romànics (*BDC* II, 51: *camperrí* etc.). I em limitaré a citar noms de lloc de la mateixa comarca, com a prova de la meua afirmació. *Èguet*, situat en el vessant de Font-romeu, és el basc *eyatz* «ladera de muntanya», gascó *èguet* (Rohlf's, § 44). *Dorres*, a l'entrada del qual hi ha «una font sulfurosa molt abundant, amb una petita caseta, en la qual hi ha banyeres per als menesterosos; també hi ha distints altres manantials sulfurosos en els voltants del poble»¹⁶; antigament *Edors*, l'any 1072 (*Alart, Cartulaire Roussill.*, 78); és *itturres*, plural romanitzat del basc *iturri* 'font', representat també en el nom de *Tossa* (vegeu nota 15). *Er*, situat a la soleia de la seva vall, dit *Ezerre* l'any 839 (*BDC* XI, 4), *Ezerre* en una inscrip-

¹⁴ Ignorem la forma que tenia l'actual **l** palatal basca (escrita *ll* per Manterola, *ll* per Azkue) en l'època pre romana, i si prové d'una base amb **ll**, com en ibero-romànic, però l'existència de variants amb *ld* (*galdorr, gaildurr*, i el *Galduriaunin* documentat en temps dels romans) indiquen que és molt possible, i que en tot cas degué haver-hi variants amb **ld** (= **ll**). — Deixo per a més endavant encercar si *garlotxa* 'camp de terra dolent', oït a la Granja d'Escarp, i el conegut *garrotxa* 'mal país, afrau' (alta Catalunya, Lluçanès etc.; *La Garrotxa* nom de la comarca d'Olot; a la Torre de l'Espanyol vaig sentir *garratxa*) — cf. *Llitera galocha* «bache» (Coll) — és una variant del nostre mot (**galortxa* > *garlotxa*, 'muntanyes' > 'afraus. mala terra'; de *l=rr* vaig reunir exemples, d'origen pre-romà justament, en *VRom.* II, 455).

¹⁵ A la Costa mediterrània només sé un cas, per ara, però és segur: *Tossa* < *Torsa* (*littúrisa*, com vaig provar en *RFH* V, 9 n. 2. Hi ha també el d'*Olorde*, que citaré més avall, i el conegut *l'iberis*).

¹⁶ Cèsar A. Torras, *Dirmeu Català* IX, 158.

ció de 930 i *Ezerrii* en un document de 1030¹⁷, ve de **Ecerri*, compost del baix navarrès i suletí *ek(h)i* «soleil» i el sufix *-erri*, que al Roncal indica 'indret on hi ha quelcom' (*gari-erri* 'camp de blat', *olo-erri* 'camp de civada'), mentre que, en tots els dialectes bascos, *erri* (*herri* a França) significa «pueblo, population»; el compost *ekberri* existeix en el Labourd amb el significat de «soleil» (dades d'Azkue); originàriament seria 'solana'. *Olopte*, on la transhumància pastoral passa per anar a l'alta vall de Meranges, anomenat *Olorbite* l'any 839, *Olorbde* en el segle XII (*BDC* XI, 3), per a mi no és altra cosa que *orots-bide* 'camí de vedells' > **Orosbide* > **Ororbide* > *Olórbide*. Amb una intuïció brillantíssima Schuchardt va demostrar (*Iberische Dekl.*, 71) que el nom de serra hispano-romà *Orospeda* tenia el mateix origen, i que l'altre nom de muntanya coetani *Idubeda* era 'camí de bous' (basc *idi* 'bou'); Santa Creu d'*Olorde*, on passa un camí de carena, vora Barcelona, potser és el mateix que *Olopte*. En general, crec que Meyer-Lübke està desentertat (*HMP* I, 68), en rebutjar el mateix origen per al seu sufix ibèric *-bite*, *-bita* (més aviat *-bide*, *-beda*), refiat de les llatinitzacions amb *-t-* del tardà Acte de la Seu (839): l'itinerari d'Antoni, més antic, amb el seu *Burvida*, és més fidedigne, i si en *Úbeda* no ha caigut la *-d-*, com ho ha fet en *limpio*, és perquè aquest nom de la província de Jaén és mossàrab, dialecte que conservava les sonores, així com feia amb les sordes intervocàliques; en tots els altres noms moderns, la *d* està apuntalada en una consonant precedent i per tant no havia de caure, i *Carcolze* (dit *Karchobite* l'any 839)¹⁸, un altre poble de Cerdanya, amb la seva *z* està més d'acord amb *d* que amb *t*.

Finalment un nom més llunyà, però que crec relacionat amb *gallorsa*: *Galleuda*, ll. garet avui reduït a masia en l'alta vall de Rialb,

¹⁷ Brousse, *Cerdagne*, 182. Alart, *Privilèges*, 31.

¹⁸ El camí que puja a Castellnou de Carcolze entra a la vall de Castellnou passant pel peu d'un penyal de dimensions ingents. L'origen del mot deu ésser **carri-co-bide* = basc *harri-ko bide* 'camí de la roca'. És sabut que la forma primitiva de *harri* 'roca' era *karri* > cat. *quer*.

terme de Gavarra, partit de Solsona (Madoz). Des de Gavarra a Isona, l'única població de la zona que se cita des de l'època romana, hi ha dos camins, que tots dos passen per *La Rua* (un altre nom que vol dir 'camí'): un travessa una serra de 1150 metres; l'altre, l'anomenat *camí de Galleuda*, travessa una collada de 1240. Crec que *Galleuda* és *G a l l ũ r b ě d a 'camí dels alts, dels cims', d'on (amb una caiguda de la *r* potser comparable a la d'*Olopte*), **Gallobda*, **Gallouda* i *Galleuda* (com *v ě c e m v 9 u > veu*, *c r ũ c e m creu*). La variant amb *u* (*gaillurr* etc.) es troba també en els dialectes bascs moderns, i si en *gallorsa* el mateix mot es presenta amb *ö*, no ens ha d'estranyar que el pirinenc pre-romà tingués ja variants dialectals, com en tenia el gal, quan veiem el cas comprovat en *bide-beda* 'camí' ¹⁹.

Voldria cridar l'atenció sobre l'origen de dos mots, que no he aconseguit posar en clar amb els meus recursos personals. No puc decidir si són germànics o no: per al primer manca una decisiva dada catalana; per al segon, l'autoritzada opinió dels germanistes.

Escalir és ben estès, almenys pel Principat²⁰. L'accepció 'dilucidar (un afer) discutint-lo' no solament se sent a la Plana de Vic, com diu Aguiló, sinó a moltes comarques, i m'és usual personalment. La material i tècnica d'esporgar (l'olivera) s'usa a l'Empordà i Garrotxa, i a la província de Lleida (Aguiló; *BDC X*, 111; *Costumari Cat.* I, 126). I sembla existir-ne una altra de més tècnica: 'me-

¹⁹ També hi ha la possibilitat que l'arrel de la família basca que ens interessa sigui solament *gai-* i que l'element *-ur* (*-or*) tingui caràcter sulixal, car hi ha l'alt nav. i bisc. *gaiña* «extremidad superior de las ramillas» i això mateix es diu *gaiñi* a d'altres pobles de Biscaia. Llavors podríem partir d'una base *G a l l ũ - b ě d a, que simplificaria l'explicació fonètica; compareu el nom de lloc citat *Gallués* i potser *Gallarza*.—He tractat extensament dels noms de lloc bascos de Cerdanya, Urgellet i comarques orientals en la meua comunicació al VIIè. Congrés de Lingüística Romànica, que està a punt de publicar-se amb les Actes del dit Congrés.

²⁰ El valencià Labèrnia evidentment no coneixia el mot: davant el passatge d'un autor que escriu *escateixen*, suposa un infinitiu **escateixer*.

surar la quantitat d'una substància (continguda en una solució)²¹. Si Vogel, que no la dóna pas en el seu diccionari, l'hagués coneguda, li hauria semblat una bona confirmació de la seva etimologia gòt. *s k a t t j a n = alem. *schätzen* 'determinar el pes o valor d'una cosa'; ell partia de «diskutieren» com a significat català (*Neukatal. Studien*, p. 115). Des del punt de vista germànic no em sembla que se li puguin fer objeccions de pes: el primitiu, del qual **skattjan* derivaria, *skatts*, està ben documentat en gòtic en el sentit de 'diners', i va donar el derivat *skattja* 'canviador de moneda'. Si el primitiu es troba en totes les branques del germànic, el verb derivat també és antic i té gran extensió: a. alem. ant. *scazzôn*, b. alem. ant. *scallian*, escand. ant. *skatta*; si la terminació en *-jan* no està testificada en alt alemany en el període antic de l'idioma (però ja a. alem. mitjà *schetzen*), ho està en baix alemany, i si bé és veritat que l'accepció moderna solament es troba des de l'a. alem. mitjà—on ja és freqüent, mentre que abans significava 'arreglar riqueses', 'imposar tributs', i el mateix passa en les llengües escandinaves, fins al punt que Falk i Torp suggereixen que el significat escandinau modern 'avaluar' sigui degut a influència del baix alemany—aquesta falta de dades pot ésser casual en llenguatges que sols coneixem parcialment. Tanmateix una confirmació semàntica per part del català antic fóra molt desitjable, però l'única cosa que hi trobem no sembla recomanar aquest camí:

L'infant no gosa/ tocar lo foch/ si qualque poch/ l'a ja
escalfat./ Tu, socarrat,/ pelat e sech,/ ungles e bech/ t'han
escatit;/ cuytat, ardit,/ ja hi tornaràs?

Jaume Roig, v. 6607.

Aquests mots, dirigits a l'heroi del *Llibre de les Dones*, que persisteix a casar-se després de repetits desastres matrimonials, mos-

²¹ Fabra l'usa en el text del seu diccionari, p. ex. en l'article *acelímetre*: «instrument per a *escatir* la quantitat d'àcid acètic continguda en el vinagre». La recordo d'altres treballs lexicogràfics del mestre. Però com que no la registra en el seu article *escatir*, resto en dubte.

tren ben clara la idea de 'tallar, escapçar (excrecències)', anàloga a l'accepció moderna 'esporgar', d'on pot sortir el significat abstracte 'dilucidar'. Pot tenir raó Moll (*An. de l'Oficina Rom.* II, 30) en admetre que això, el mateix que *escatar* 'llevar gratant allò que forma una capa adherida a la superfície (d'una cosa)', deriva de *escata* 'escama'²². De tota manera no ens hem de fiar del fr. ant. *esquatir* que, seguint una indicació de Herzog, Meyer-Lübke tradueix confiadament per «*abschuppen*». Cap dels exemples de Godefroy no es refereix a altra cosa que a objectes de metall que no tenen la llei necessària i que, en conseqüència, han d'ésser *esquatis*, i el paral·lel *esquater des oeufs* (ibid.) ens condueix així mateix a un significat 'esclafar', molt semblant al del fr. ant. *quatir* «*drücken, pressen*» (Gamillscheg, *EWFS*), que no té res a veure certament amb tot això. Tornant al nostre *escatir*, l'origen germànic no pot descartar-se resoltament car el gòt. *s k a t t s* va donar un descendent en el Sud de França en l'*escaz* 'riqueses' de la Cançó de Santa Fe, v. 176, i un altre que, com va indicar Gamillscheg, *ZRPb*, XLI, 508, sembla més aviat derivar del verb, entès com a 'mesurar': *escat* 'mesura de longitud equivalent a sis peus'²³. Restarem en el dubte men-

²² Per a l'origen d'aquest, vegeu Jud, *Rom* XLIV, 115-6: ultra les gloses citades (llegiu *scantus* *CGL* IV, 389.21, en lloc de *sanctus*), hi ha *scatens*: scabies crescents II, 592.26, *scaturrio*: lepra V, 611.19, *scaterio*: lepra II, 238.9. D'altra banda el cat., llengd. i gascó *escata* (-o), llem. *eichato, esisato* (Béronie) postulen una base amb -tt- (o -pt-) i amb -ca-, de manera que tant aquestes formes de gloses com el *squatium* 'escata' de la *Mulomedicina* han d'ésser notacions imperfectes en lloc de **s c a t t*-, degudes a la influència, per una part, de *squama*, i per l'altra de *scatere* 'brotar'. Els glossadors i els autors vulgars eren poc exactes en el detall fonètic dels mots. La gran antiguitat de la *Mulomedicina* sembla conduir Jud a dubtar de tota relació amb **e x c a p t a r e*, però la semblança del cat. *escatar* 'arrencar les escates', 'llevar gratant un crostisser', amb el piem. *scatar, sgatar, sgatè*, «*scharren, kratzen*» **e x c a p t a r e*, lomb. *scazzar* íd. **e x c a p t i a r e*, és tan gran que potser aquests freqüentatius de *excipere* 'arrencar' van existir tanmateix en llatí vulgar i van donar-hi el postverbal **e x c a p t a*, **e x c a p t u m*, 'allò que s'arrenca, escata', que es reproduïx inexactament en aquell text.

²³ Hapax en la llengua antiga, recollit per Levy en un text girondí, i estantolat en informes del diccionari bearnès de Lespy i Raymond. Em dol de no po-

tre no es trobin altres significats medievals d'*escatir* i no es confirmi la problemàtica accepció 'mesurar'. Provisionalment sols puc dir que el cast. ant. *escátima*, port. ant. *escátema*, 'argumentació minuciosa', 'rebaixa mesquina' (d'on deriva el verb *escatimar*, antigament 'calcular en forma minuciosa', després 'rebaixar mesquina-ment') sembla confirmar l'existència d'un verb *escatir* 'calcular', del qual deriva *escátima* amb un sufix com el dels port. *préstimo*, *empréstimo*, (*a*)*créscimo*, cast. *préstamo* etc. (veg. el meu DCEC).

Glop 'la quantitat de líquid que cap a la boca' (especialment la que s'engoleix d'una vegada; també la que es treu: *glop de llet*), ja és un mot antic²⁴, puix que el derivat *glopejar*=fr. *rinser la bouche*, cast. *enjuagar*, ja surt en Jaume Roig, v. 13480, i Aguiló en dóna dos exemples més del S. XV. *Glopada* ha passat del català a l'andalús *grupada* «sorbo de líquido» (Alcalá Venceslada)²⁵. En llengua d'Oc, *gloup* «gorgée de liquide» té l'àrea característica dels mots gòtics: el registren Vayssier per a l'Aveyron, Doujat i Visner per a Tolosa, i Palay per als Baixos Pirineus; per completar el perímetre, afegim que Mistral, que solament el considera llenguadocià i gascó (a Provença diuen *goulado*), dóna exemples d'autors de l'Hérault (J. Sans) i del Tarn-et-Garonne; en aquest departament s'usa un verb *gloupà* «tomber goutte à goutte, larmoyer» i *gloup* «goutte, larme»²⁶. En la llengua antiga el mot apareix des de cap a 1240, en

der comprovar en què es basen, car Mistral confon el gascó *escat* 'mesura' amb el mot llengd. i gascó *escat*, *escag* 'retall', 'sobrant', cat. *escaig*, arag. *descay*, *desgay*, que ha de representar una base molt diferent (en -(d) i u o -g i u); Palay solament cita *escat* com a variant d'aquest mot, sense localitzar-la ni definir-la, i el mateix fa Sauvages (en el qual pot ésser una grafia errònia d'*escà* < *escag*, ja que en el seu parlar s'havien perdut les consonants finals).

²⁴ El crec d'ús general avui. Aguiló cita *glopada* a Mallorca, i jo tinc anotat a Tor, en el Pallars, *fer un glop* 'esmorzar'; Aiguaviva *glopaçada* «liocanada» (RFE XXXIII, 39).

²⁵ El portuguès d'Entre-Douro-e-Minho *golpe* «gole, porção de líquido que se engole de uma vez» (Leite, *Opúsculos*, II, 440) deu ésser una equivalència local del fr. *coup* íd. c o l a p h u m .

²⁶ *gloupa* «tomber goutte à goutte», en el punt 731, allí mateix, segons l'ALF, *Suppl.*, ha d'ésser falsa interpretació de la grafia no fonètica *gloupa*, com sigui que en aquest departament no existeix un diftong ou: *chauffer*, *chaudière*, *chausser* són *kaufá*, *kaudyéro*, *kausá* (o bé *kal-*), segons l'ALF.

el *Donat Proensal* (*globs* «*plenum os alicuius liquoris*»), i en la *Dietètica*, un poc posterior; aquell conté d'altres mots llenguadocians (*tan*, *mauca*) i aquest podem qualificar-lo, per la llengua, de llenguadocià oriental (*ch* < *c t*, *j* < *ǰ d*; molts plurals en *-sses*, assegurats pel metre).

L'extensió geogràfica invita, doncs, a cercar un origen gòtic, i efectivament les llengües germàniques tenen mots evidentment emparentats; falta saber si hi ha un parentiu genètic o bé elemental. Em refereixo al noruec *glúpa* 'engolir (un líquid)', suec dial. *glúpa*, *gliopa* íd., danès *glube* 'engolir (un menjar), devorar', anglès mitjà *glop*(*pen*) «to swallow greedily», angl. mj. i dial. *gloop* íd. (*N&D*). Els textos de l'escandinau antic no presenten el verb primitiu però sí el causatiu que en deriva *gleypa* «*verschlingen*», i la família té gran vitalitat en les llengües modernes, on ha format molts derivats, el verb *glufsa* 'engolir (líquid o sòlid)', l'antic participi suec *glupande* 'voraç', dan. *glubende*, l'adjectiu *glupsk* o *glubsk* 'famolenc'. El verb primitiu pertany a la classe dels verbs forts de vocalisme en *e u* (pretèrit suec *glop*, plural *glupum*; noruec *glaup*)²⁷: tot fa creure, doncs, que és un mot molt antic en la llengua, i que li podem suposar una correspondència gòtica **gliupan* (*glaup*, *glupum*, *glupans*), al costat de la qual hi hauria un substantiu **g l ŷ p s* 'engolida, glop' així com al costat de *kriustan*, *kraust*, *krustum*, *krustans* 'cruixir' hi ha *krüsts* 'cruixit', al costat de *driusan* (*draus* etc.) 'caure' hi ha *drüs* 'caiguda', o al costat de *tbluban* (*tblaub*, *tblaubum*, *tblaubans*) 'fugir' hi ha *tblaúbs* 'fugida'. Tot això és molt clar, i la *-p-*romànica dels derivats (*glopada*, *glopejar* etc.) no es pot objectar, primer perquè podria ésser secundària, i després perquè són molts els mots d'origen gòtic que han conservat en romànic les sordes intervocàliques (Gamillscheg, *R. G.*).

Però hi ha d'altres variants germàniques que compliquen les coses: l'angl. mod. *gulp* «to swallow greedily and quickly», angl.

²⁷ Cf. Noreen, *Altisländische und Altnorwegische Grammatik*, §§ 474-478, cf. §§ 97 i 160; Skeat, *Etym. Dict.*, s. v. *gulp*.

mitjà *gulpen*, neerl. mj. i mod. i frisó *gulpen* íd., danès *gylpe*, *gulpe* 'vomitar, singlotar', tenen al costat seu un substantiu angl. i neerl. *gulp*, que significa precisament 'glop' (*a gulpe of wine* en Cotgrave, flamenc occid. *eene gulpe wijn, bier of water* en De Bo)²⁸, i que seria un bon suport per al gòt. *g l ũ p s si no fos que la líquida hi ocupa una altra posició; d'altra banda hi ha angl. mj. *globbe*, *glubbe*, i també suec dial. *kulp* 'glop', b. alem. *kolpen* i alem. merid. *kolpern* 'escopir', danès i suec dial. *kulk* 'glop'; és veritat que Falk i Torp creuen que es tracta de mots completament diferents, i la lingüística germànica i indoeuropea, amb els seus elements sufixals i alternàncies consonàntiques forneix elements per a afirmar-ho, però la idea d'una onomatopeia, en diferents variants, és difícil de bandejar; en romànic la forma del mot *glop* és molt fixa (el gascó *glout* de Mistral és degut a una alteració de tipus conegut en el plural *glouts* > *glouts*), però àdhuc ací ensopeguem també amb *cloup* i *gloc* «gorgée de liquide» en el diccionari de Palay. No hi haurà hagut creació onomatopeica independent de les dues famílies de llengües? Indubtablement, no hem de confondre les creacions onomatopeiques amb els mots de procedència tradicional, que per llurs casuals condicions imitatives es prestaven a suggerir la creació de variants paral·leles purament onomatopeiques i més expressives; el cas es dona i és evident que així podria explicar-se el gascó *gloc*. Tanmateix persisteix un dubte molt gran, que potser els germanistes especialitzats podrien esvaïr. I provisionalment subratllaré la versemblança considerable de l'etimologia poligenètica.

JOAN COROMINAS

Institut d'Estudis Catalans
The University of Chicago

²⁸ Compareu l'holandès *gulp* 'glop' i 'gran onada' amb el mallorquí *glopada* «oleada recia» (Aguiló).